

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 7

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 348 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 25-iyulda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Avtosanoat korxonalari marketing strategiyasini takomillashtirish yo'llari	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zayniddinova Umida Djalolovna	
Mamlakat raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda maxsus iqtisodiy zonalar omilidan foydalanish istiqbollari	26
Izbosarov Boburjon Baxriddinovich, Abdurasulov Ravshanbek Xotam o'g'li	
Mahalla institutini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning institutsional tahlili	32
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Mamlakatimizda pillachilik biznesini rivojlantirish orqali mahsulot ishlab chiqarish va uni qayta ishlash holatining tahlili	37
Turgunov Odilbek Maripovich	
Etnografik turizmni tashkil etishning xorij tajribasi	41
I. Axmedov	
Xizmatlar sohasining milliy iqtisodiyotdagi rolini tahlil qilishning zamonaviy yondashuvlari	46
Xusanov Murodjon Sunnatullayevich	
Iqtisodiy o'sish tushunchasi va uning rivojlanish tarixi	54
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni takomillashtirish asosida inson kapitalini rivojlantirish	59
Ubaydullaev G'ayrat Zuvaytovich	
O'zbekistonda aholi bandligini ta'minlashda oilaviy tadbirkorlikning o'rni	65
Baymanova Mavlyuda Djurayevna	
The Effect of Students' Financial Status on Academic Performance in Uzbekistan	70
Alimov Damirjon Odilovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasida xizmat ko'rsatish sohasida tadbirkorlik faoliyatining o'rni	76
Jusupova Anjim Tansiqbaevna	
Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	82
Sohibjamol Abirkulova	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashdainnovatsion usullardan foydalanish	87
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Qishloq xo'jaligi korxonalarida asosiy vositalar hisobi va auditi bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda foydalanish imkoniyatlari	92
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi budjetining shakllanishida egri soliqlarni undirishning fiskal samaradorligi	97
Abdulxayeva Shahnoza Muxammadiyevna	
Mamlakat sanoatining barqaror rivojlanishida energosamaradorlikning roli	104
J. J. Yaxshilikov	
Сравнительный анализ состояния сферы услуг в регионах Андижанской области	109
Мусабоев Рустам Алижонович	
Hududlarda aholi bandligini oshirish va kambag'allikni qisqartirishda ishlab chiqarish sanoatining o'rni (Qashqadaryo viloyati misolida)	114
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Baxronov Baxriddin Najmiddinovich	
Banklarning qimmatli qog'ozlar bozoridagi faoliyatini takomillashtirish yo'llari	118
Ermatov Utkirbek Baxodirjonovich	

Развитие цифровой экономики в Узбекистане, ее плюсы и минусы	122
Раупова Мухлисахон Ибрахимжон кизи, Мамбетова Мадина Зоҳид кизи, Алижонов Малика Алижон кизи, Ҳакимова Нигора Бахтиёровна	
Investment Management is an Important Factor of Economic Development.....	127
Yuldasheva G. A., Ziyayev Dilshodjon	
O'zbekistonda moliyaviy texnologiyalar sanoatining rivojlanish istiqbollari.....	130
Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li	
Davlat-xususiy sherikchilik asosidagi loyihalarni moliyalashtirish.....	136
To'irov Yunus Alamovich	
Operatsion faoliyatni boshqarishda strategiya tushunchasiga bo'lgan yondashuvlarning shakllanishi.....	143
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlash.....	148
Xusniddinov Yorqinjon Muxiddin o'g'li	
Budjet tashkilotlarida pul mablag'lari nazorat qilishni rivojlantirish yo'llari.....	152
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
QQS ma'murchiligining yevropa tajribasi.....	157
Bisenbayev Sharyar Kuanishbayevich	
O'zbekistonda soliq yukiga ta'sir etuvchi omillar tahlili	162
Nasimov Ravshanjon Azimovich	

O'ZBEKISTONDA SOLIQ YUKIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI

Nasimov Ravshanjon Azimovich

PhD, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ilmiy tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada soliq yuki ko'rsatkichining ahamiyati, O'zbekistonda iqtisodiy xatti-harakatlar va natijalarni shakllantirishda soliq siyosatining ahamiyatini ko'rsatadi. Ular yuqori soliq stavkalari, murakkab qoidalar va past soliq axloqiy tadbirkorlik faolligi va rivojlanishiga jiddiy to'siq bo'lishi jihatdan o'rganilgan hamda ilmiy xulosa-takliflar shakllantirilib, soliq yukini hisoblash yo'nalishlari nazarda tutilgan.

Kalit so'zlar: soliq stavkasi, soliq hisoboti, soliq yuki, soliq stavkalari, budjeti xarajatlari, resurs soliqlari, er solig'i, mahalliy soliqlar, soliq, budget, soliq imtiyozlari.

Abstract: The article shows the importance of the tax burden indicator, the importance of tax policy in the formation of economic behavior and results in Uzbekistan. They were studied from the point of view of high tax rates, complex rules and low tax ethics being a serious obstacle to business activity and development, and scientific conclusions and suggestions were formulated and directions for calculating the tax burden were provided.

Key words: tax rate, tax reporting, tax burden, tax rates, budget expenditures, resource taxes, land tax, local taxes, tax, budget, tax credits.

Аннотация: В статье показано значение показателя налоговой нагрузки, значение налоговой политики в формировании экономического поведения и результатов в Узбекистане. Они изучены с точки зрения высоких налоговых ставок, сложных правил и низкой налоговой этики, являющихся серьезным препятствием для деятельности и развития бизнеса, сформулированы научные выводы и предложения, а также даны направления по расчету налогового бремени.

Ключевые слова: слова: налоговая ставка, налоговая отчетность, налоговое бремя, налоговые ставки, расходы бюджета, ресурсные налоги, земельный налог, местные налоги, налог, бюджет, налоговые льготы.

KIRISH

Jahon mamlakatlari moliya-soliq tizimida azaliy muammolardan biri sifatida soliq yukini optimal taqsimlash va shu orqali iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan uzoq yillarga mo'ljallangan moliyaviy strategiyalar va taktikalarga keng e'tibor berib kelinmoqda. Xalqaro valyuta fondining ma'lumotlariga ko'ra, bugungi kunda jahon mamlakatlarida soliq yukini baholash, tahlil qilish va aniqlashning bir qator tavsiyaviy xarakterga ega bo'lgan usullarni qo'llash asosida mamlakatlarning soliq siyosatining samaradorligiga baho berilmoqda, jahon hamjamiyati uchun soliq yukining o'rta darajasi (o'tiz besh foizdan oshmaslik)da mavjud birligi jahon mamlakatlarida moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning bir omili sifatida qarab kelinmoqda.

Mamlakatimiz iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlashda iqtisodiy siyosatining eng muhim elementlaridan biri – soliq siyosatini yanada liberallashtirish, soliqqa tortish tartibini soddalashtirish, soliq yukini pasaytirish, xo'jalik subyektlarining huquq va erkinliklarini himoya qilishni amalga oshirish hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARXI

T.Kulikova (2004) o'zning ilmiy tadqiqotlariga e'tibor qaratadigan bo'lsak, unda muallif soliq yuki masalasini soliq boshqaruvi tizimi haqidagi g'oyalari bilan boyitganligi, xo'jalik yurituvchi subyektlarda soliqni rejalashtirish masalasini ular tomonidan soliq yukini e'tiborga olgan holda amalga oshirishning ilmiy asoslari, soliq yukini baholashga oid ilmiy yondashuvlarini tahlili, soliq to'lovchi tadbirkorlik subyektlarining soliq yukini baholashning ayrim uslubiy asoslarini, tadbirkorlik subyektlarining soliq yukini rejalashtirishning deterministik simulyatsiya modellari ishlab chiqqan.

A.Gotfan (2008) soliq yuki muammosini "soliqlarni optimallashtirish" masalasi bilan birga tadqiq qilgan. Muallifning fikricha, "soliq yukining past darajasi muvozanatini ta'minlash va soliq tavakkalchiliklarini maqbul chegaralarda saqlashni o'z ichiga olgan chora-tadbirlar majmuini ishlab chiqish, to'langan soliqlarni ratsionalizatsiya qilish va joriy qonunchilik doirasida soliq risklarini kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar davlatning muhim masalasi sifatida qo'yilishi kerak".

A.Usoveskiy (2003) tadqiqotlarida korxonalarda soliq yuki masalasiga ham alohida urg'u berib, "korxonaning soliq yuki deganda xo'jalik yurituvchi subyektlarning soliq majburiyatlari mutlaq qiymatining yagona

hisob-kitob davri uchun qo'shilgan qiymatga nisbati tushuniladi va bunday yondashuv makro va mikro darajada soliq yukini aniqlash imkonini berishligini, soliq yuki ishlab chiqarishning moddiy intensivligi, mahsulot bahosidagi soliqlar miqdori, xodimlar soni kabi omillar bilan buzilmaydi".

D.Lazutina (2005) esa, o'zining "Soliq yuki va uni hisoblash usullari", deb nomlangan dissertatsion tadqiqotlarida soliq yuki masalalarini o'rganish doirasida muallif "soliq yuki" va "soliq og'irligi" tushunchalarining ta'riflarini farqlashni taklif qiladi, tadbirkor uchun maqbul soliqqa tortish tizimini tanlash maqsadida tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi jismoniy shaxslarning soliq yukini hisoblash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqqan, milliy iqtisodiyotda real soliq yukini aniqlash uchun jismoniy shaxslarning soliq yukini hisoblashning mualliflik metodologiyasini taklif qiladi, jismoniy shaxsning soliq yuki hajmiga ta'sir etuvchi omillarni baholash usullarini keltirib o'tadi.

A.N.Rogojin (2012) esa, soliq menejmenti nuqtayi nazaridan fiskal yuk va soliq yukini farqlash lozimligini ta'kidlaydi va soliq yukini fiskal yukning tarkibiy qismi sifatida tushunish lozim, deb hisoblaydi. Uning fikricha, "fiskal yuk mamlakat budjet tizimi budjetlariga (shu jumladan, budjet davlat ijtimoiy budjetdan tashqari jamg'armalariga) hisoblangan majburiy to'lovlarning yalpi ichki mahsulotdagi ulushini ko'rsatadi va u quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi: soliq tushumlari, sug'urta mukofotlari, bojxona to'lovlari va yig'implari, tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun to'lovlar, litsenziya to'lovlari".

S.Sultonova (2022) o'z tadqiqotlarida soliq yukini aniqlash uslubiyotiga to'xtalib, respublikamiz temir yo'l tarmog'idagi korxonalarning moliyaviy ko'rsatkichlarini tahlil qilishda soliqlarning xizmat ko'rsatish tannarxiga ta'siri orqali ularning zimmasidagi soliq yukining miqdorini ilmiy jihatdan tahlil qilgan.

S.Chepel esa, soliq yuki masalasiga oid ilmiy tadqiqotlarida soliq yukini soliq undirmalarining asosiy turlari bo'yicha bir darajaga pasayishi oqibatlarini va ularning o'sish va eksport indikatorlariga to'g'ridan-to'g'ri ta'sirini ekonometrik tadqiqot usuli asosida yondashadi va ta'kidlaydiki, "soliq tizimini barcha variantlarida soliq yukini tenglashtirish, soliq ma'muriyatini takomillashtirish va soliqlar yig'imi darajasini oshirish bo'yicha choralarga bir vaqtda ustuvorlik berilmog'i lozim. Shunday holatda ikkita vazifani bir vaqtda echish mumkin, ya'ni, ularning biri iqtisodiy barqaror o'sishning zaruriy sharti hisoblangan soliq yukini pasaytirish bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchisi esa, keyingi yillarda erishilgan makroiqtisodiy barqarorlikka putur etkazmaydigan budjetni real xarajatlari o'sishi bilan bog'liqdir".

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada qiyosiy tahlil hamda induksiya va deduksiya baholash usullaridan foydalanildi. Qiyosiy usuldan foydalanilib, soliq yukining tadbirkorlik subyektlariga ta'siriga doir ma'lumotlar va ularni tahlillar amalga oshirilib ilmiy xulosalar berildi.

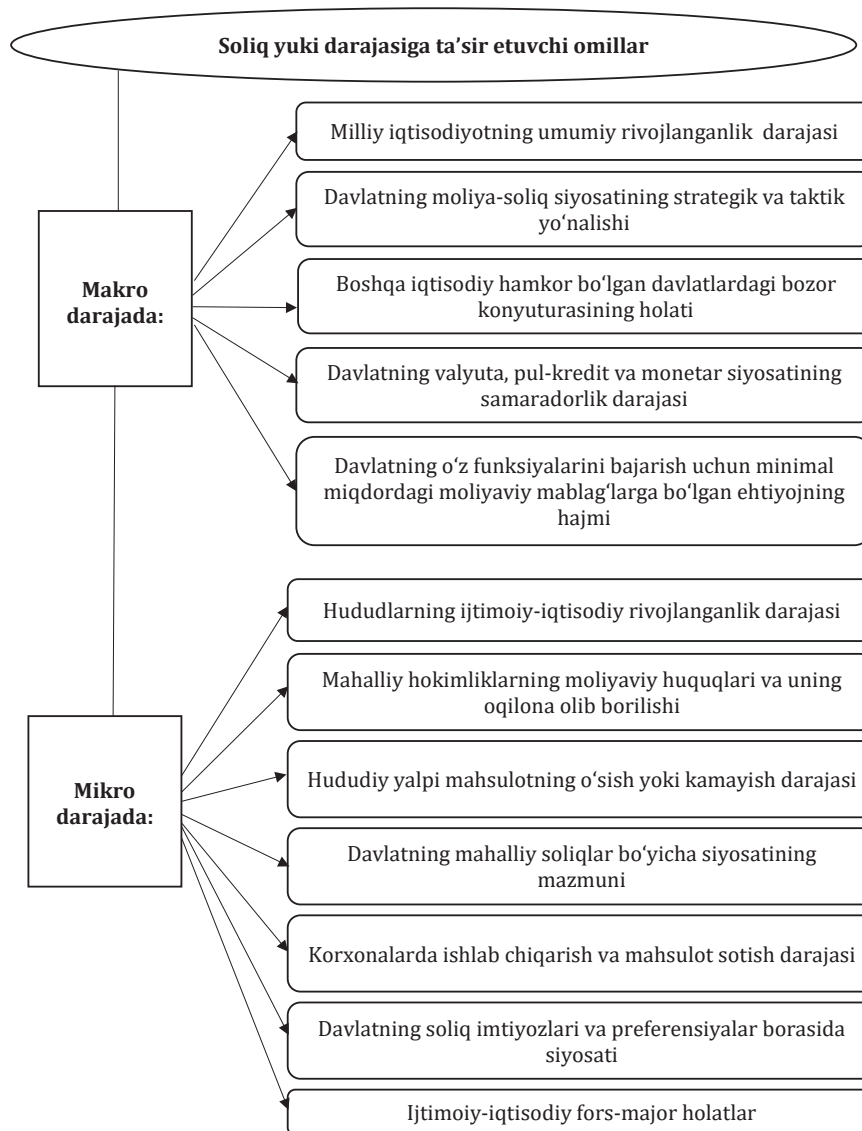
TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Ta'kidlash lozimki, soliq yuki bir qarashda oddiy kategoriya bo'lib anglansada, biroq, yuqorida uni aniqlash va baholash bo'yicha amalga oshirgan ilmiy tahlillarimiz ko'rsatganidek, o'ziga xos murakkab iqtisodiy jarayon hisoblanadi. Mohiyatan olib qaralganda soliq yukini davlat belgilaydi, biroq, bu fikr ham bir tomonlama xususiyatga ega. Sivilizatsiyali jamiyatda aslida soliq yukining miqdori va uning darajasiga ta'sir etuvchi holat bu jamiyatda soliqlarni joriy etish muhim sanaladiki, bu aksariyat davlatlardagi kabi xalq hokimiyati bo'lgan parlamentarizm yo'li bilan amalga oshiriladi. Demak, davlat hokimiyatining vakillik organlari tomonidan soliqqa tortishning adolatlilik tamoyillariga asoslangan holda soliqlar va ularning miqdori, stavkasi va boshqa shu kabi elementlari belgilab berilsagina, soliq yukining darajasi mutadillikka yaqinlashadi, bundan tashqari soliqlarni undirish bilan shug'ullanuvchi yoki davlat mablag'larini taqsimlovchi vakolatli organlarining soliqlar hajmini oshirishga qaratilgan moliyaviy talablari (takliflari)ning qondirilishi esa, soliq yukining miqdoriga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Bundan ko'rinadiki, jamiyatda soliq yukining miqdorini belgilash va uning darajasiga ta'sir etishda usturma davlat hokimiyatining shakllari doirasidagi moliya-soliq siyosatining asosi muhim sanaladi.

Qayd etilganlar umumiy tartibda soliq yukining belgilanishining muhim moliyaviy-iqtisodiy asosi hisoblanadi. Yuqoridagi 1-rasmda keltirib o'tilayotganidek, garchi soliq yuki darajasi vakolatli organlar tomonidan soliqlarning adolatlilik tamoyili asosida belgilansada, milliy iqtisodiyotning rivojlanganlik darajasi ham uning miqdoriga ta'sir qiluvchi muhim omil sifatida doimo mavjud bo'ladi. Bunda ham davlatning moliyaviy-soliq instrumentlaridan foydalanish darajasiga ham bog'liq bo'ladi.

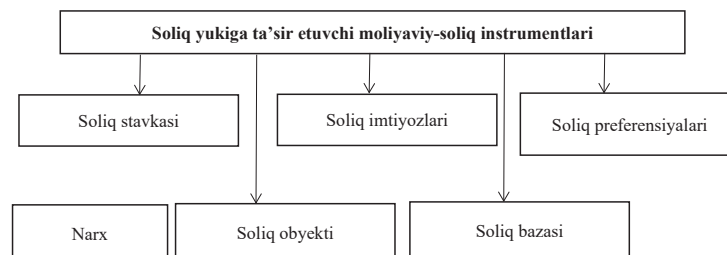
Jamiyat hayotida iqtisodiy tanazzul vaqtida qaysi turdagi soliq siyosatini qo'llash, ya'ni, progressiv, rag'batlantiruvchi, gibrid turlarini qo'llashni tanlashga ham bog'liq bo'ladi. Buni 1930-yillarda AQShdagi buyuk iqtisodiy tanazzul vaqtida J.Keyns nazariyasiga asoslangan progressiv soliqqa tortish nazariyasimi yoki Osiyo davlatlarida keyingi yillarda ko'p qo'llanilayotgan ofshor zonalarini rag'batlantirish orqali milliy o'sishni ta'minlashga qaratilgan nazariyalarni qo'llash yoki iqtisodiyotdagi makroiqtisodiy holatning umumiy yo'nalishiga qarab tarti-

blovchi-rag'batlantiruvchi-muvofiqlashtiruvchi triadasiga asoslangan soliqqa tortish amaliyotini qo'llash asosida makro va mikro darajadagi soliq yuki darajasiga ta'sir etib borish maqbul variantlarni aniqlab borish davlatning moliyaviy siyosatida o'ta muhim masala hisoblanadi(1-rasm).

1-rasm. Soliq yuki darajasiga ta'sir etuvchi omillar¹

Ta'kidlash lozimki, ham nazariy, ham amaliy jihatdan olganda soliq yuki darajasiga omillarni guruhlaganda ular juda ko'p bo'lishi mumkin, ammo moliyaviy-soliq instrumentlarining bevosita ta'siri nuqtayi nazaridan ularning eng muhim sifatida quyidagilarni alohida ajratib ko'rsatish mumkin (2-rasm).

2-rasm. Soliq yukiga ta'sir etuvchi moliyaviy-soliq instrumentlari²

1 Muallif tomonidan tuzilgan.

2 Muallif tomonidan tuzilgan.

Yuqorida keltirilgan 2-rasm ma'lumotlaridan ko'rish mumkinki, soliq yukiga bevosita ta'sir etuvchi moliyaviy-soliq instrumentlari sifatida soliq stavkasi, soliq imtiyozlari, soliq preferensiyalari, soliq obyekti va soliq bazasi kabilar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu omillarning ta'sirini belgilash esa ikki xil tartibda amalga oshiriladi. Ya'ni, birinchi uchala omillar: soliq stavkasi, soliq imtiyozlari, soliq preferensiyalari davlatning moliyaviy-soliq siyosati orqali davlat tomonidan belgilanadi.

Shuningdek, soliq obyekti, soliq bazasi va narx omili bu asosan bozor qoidalariga hamda soliq to'lovchining iqtisodiy faoliyatiga bog'liq holda soliq yukiga ta'sir qiladi. Bularning orasida ham eng ko'p va ta'sir doirasi kengroq bo'lgan soliq stavkalari soliq yukiga tez ta'sir ko'rsatadi, bu holatni nazariy jihatdan tadqiqot ishimizning birinchi bobida Laffer egri chizig'i orqali ham qisman tushuntirib bergan edik. Soliq obyektining soliqqa tortiladigan qismi-soliq bazasini aniqlash bu – soliq to'lovchining (soliq turlari bo'yicha) yuzaga kelgan soliq majburiyatlari hajmini ifodalaydi va budjetga jalb qilinadigan soliq summasining bazasini ko'rsatadi. Ammo shakllantirilgan soliq bazasining qancha qismini davlat manfaatlariga (budjetga) olish masalasini esa soliq stavkalarisiz hal etib bo'lmaydi. Demak, soliq stavkalari soliq bazasini soliq to'lovchi va davlat manfaatlari o'rtasida taqsimlovchi vosita-ko'rsatkich hisoblanadi. Amaldagi qonunchilikka o'rnatilgan soliq stavkasi o'rtacha darajadan farq qilishi mumkin. Soliq bazasi qancha kichik bo'lsa, o'rtacha soliq stavkasi shuncha katta bo'ladi, aksincha soliq bazasi qanchalik katta bo'lsa, o'rtacha soliq stavkasi past bo'ladi. Odatda soliq stavkasining soliq bazasi va soliq tushumlariga va shu orqali soliq to'lovchilarga ta'sirini aniqlashda maksimal soliq stavkalari ham aniqlanadi.

Soliq stavkasining optimal miqdorini belgilash esa soliq siyosatidagi eng murakkab jarayon hisoblanadi, chunki, soliq yukiga ta'siri nuqtayi nazaridan soliq stavkasi progressiv soliqqa tortishni ifodalaydi. Vaholanki, davlat soliq stavkalarini oshirish orqali bir tomondan moliyaviy resurslarni davlat budjeti va boshqa fondlarga ko'proq jalb qilishni nazarda tutsa, boshqa tomondan ayrim turdagi soliq turlari bo'yicha soliq stavkalarini oshirish orqali iqtisodiyotni soliqlar vositasida qulay tartiblashni amalga oshiradi, shuningdek, soliq stavkalarini oshirish orqali ayrim turdagi, masalan, er osti boyliklaridan samarali foydalanishga majburlovchi instrument sifatida foydalanadi. O'z navbatida davlat soliq stavkalari orqali soliq to'lovchilar zimmasidagi soliq yukini optimallashtirish, ya'ni pasaytirish orqali ularni rag'batlantirishi mumkin.

Soliq yuki va soliq stavkasi o'rtasidagi bog'liqlikni davlatning soliq siyosatidagi yondashuvni ilmiy tahlil qilish maqsadida hamda fikrimizning tasdig'i sifatida 2022–2023-yillarda soliq siyosatidagi soliq stavkalarining o'zgartirilishi natijasida soliq yukining o'rtacha miqdorini saqlanish holati va ta'sirini ko'rib chiqamiz. 2022–2023-yildagi soliq-budjet siyosatida soliq stavkalarining o'zgarishiga e'tibor beradigan bo'lsak quyidagi holatni ko'rish mumkin:

birinchidan, 2022-yil 1-noyabrdan boshlab tovar (xizmat)larni eksportga realizatsiya qilishdan olingan foydaga, eksportdan olingan daromadning jami daromaddagi ulushidan qat'iy nazar, 0 foiz miqdoridagi soliq stavkasi bo'yicha soliq solinishi orqali eksportni rag'batlantirish asnosida eksportchi korxonalar zimmasidagi soliq yuki pasaytirildi;

ikkinchidan, bosharti: 2022-yil 1-sentabrdan so'ng ilk marotaba soliqni to'lashga o'tgan aylanmadan olinadigan soliqni to'lovchilar keyingi yildan boshlab bir soliq davri mobaynida, bosharti pasaytirilgan soliq stavkasi qo'llaniladigan soliq davrida jami daromad o'n milliard so'mdan oshmasa;

2022-yil 1-sentabrdan keyin jami daromadi soliq davri mobaynida ilk marta o'n milliard so'mdan oshgan soliq to'lovchilar – joriy soliq davri va keyingi soliq davri mobaynida, bosharti pasaytirilgan soliq stavkasi qo'llaniladigan soliq davrlarida jami daromad yuz milliard so'mdan oshmasa belgilangan soliq stavkasini 50 foizga pasaytirishga haqli degan normaning kiritilishi aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilar zimmasidagi soliq yukining pasayishiga ta'sir qilgan;

uchinchidan, qo'shilgan qiymat solig'i bo'yicha 15 foizlik qo'shilgan qiymat solig'i stavkasi 12 foizga tushirilishi esa, soliq to'lovchilarning soliq yuki keskin kamayishiga olib kelgan;

to'rtinchidan, 2023-yilning 1-fevralidan boshlab neft mahsulotlari hamda ishlab chiqariladigan alkogol va tamaki mahsulotlari bo'yicha aksiz solig'i stavkalari 10 foizga indeksatsiya qilinishi, 2023-yilning 1-yanvaridan boshlab oziq-ovqat xom ashyosidan rektifikatsiyalangan etil spirti, e firaldegidli fraksiyadan texnik rektifikatsiyalangan etil spirti va asosiy fraksiyadan etil spirtiga aksiz solig'i stavkasi 5 baravarga oshiriladi va 1 litr uchun 7 450 so'm etib belgilanishi, 2023-yilning 1-yanvaridan boshlab alkogol va tamaki mahsulotlarini import qilishda aksiz solig'i stavkalari 5 foizga pasaytirilishi, 2023-yil 1-yanvardan filtrli, filtrsiz sigaretalar, papirosalar, sigarillalar (sigaritlar), bidi, kretekni import qilishda aksiz solig'i stavkalari 5 % ga pasaytirilishi ishlab chiqarilgan va import qilinadigan alkogolli mahsulotlar uchun aksiz solig'i stavkalarini bosqichma-bosqich tenglashtirilishiga olib kelindi, mahsulot tarkibidagi spirt miqdoridan kelib chiqib soliqqa tortishga o'tish ichimlik tarkibidagi spirt hajmiga mutanosib ravishda soliq solish, shu bilan birga, yangi tartibning joriy etilishi soliq summasini uning inson salomatligiga zararli ta'siridan kelib chiqib qayta taqsimlash imkonini berdi.

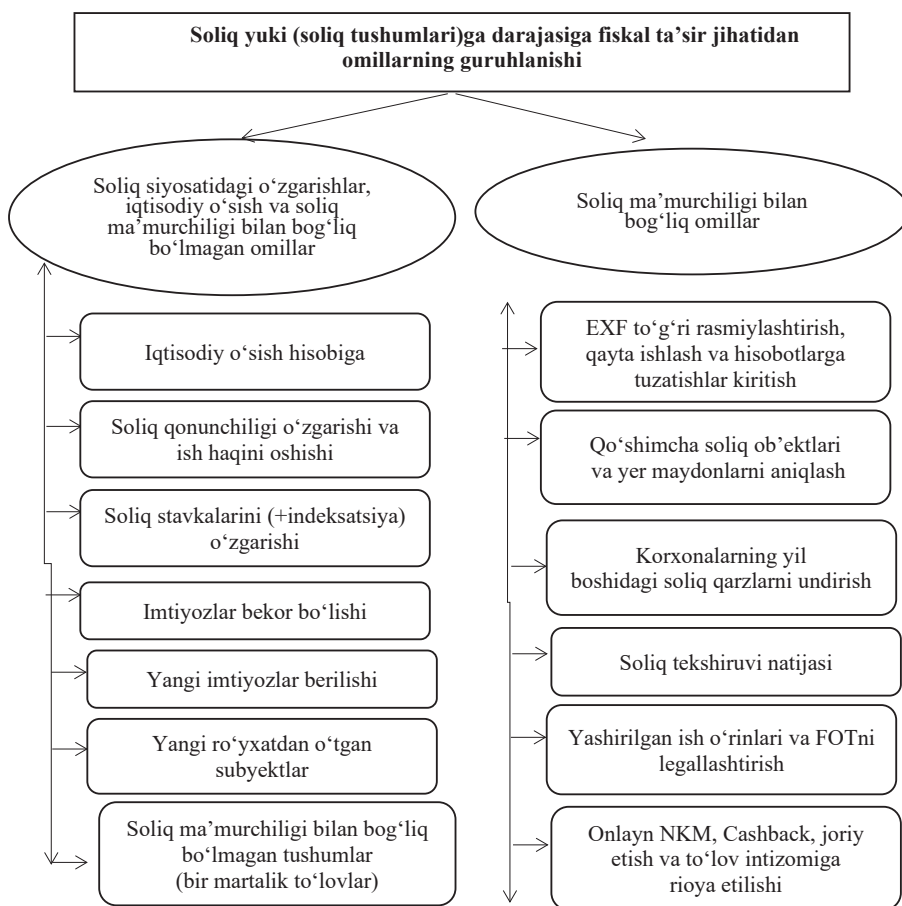
O'zbekistonda 1 litr spirtidagi aksiz ulushi 6,2 % ni tashkil qiladi (1 litr spirtning qiymati 23 905 so'm, aksiz – 1490 so'm). Rossiya Federatsiyasida ushbu ko'rsatkich 54,8%ni tashkil qiladi, Qozog'istonda – 51,7 %,

Qirg'izistonda 26,3%ni tashkil qiladi. Aksiz solig'i stavkasini 5 baravarga oshirganda 1 litr spirtidagi aksiz ulushi 25 % dan oshmaydi, bu Rossiya va Qozog'istondagiga nisbatan 2 baravar past hisoblanadi, vaholanki 2021-yilda 6,5 mln.dal spirt ishlab chiqarilgan, u bo'yicha 79,8 mlrd.so'm aksiz solig'i to'langan.Ushbu tartib ko'pgina mamlakatlarda, shu jumladan, Rossiya va Qozog'istonda amal qiladiki, stavkalarni indeksatsiya qilish soliqlarning YalMdagi ulushini saqlab qolishga imkon yaratadi;

beshinchidan, respublikamizda soliq yukini umumiy taqsimlanishini otmallashtirish hamda uning adolatli o'rnatilishi hamda soliqdan qochishning oldini olish maqsadida 2023-yilning 1-apreldan boshlab jismoniy shaxslarning hayotini uzoq muddatga sug'urtalash haqini to'lashga yo'naltiriladigan jismoniy shaxslarning daromadlari qismida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha imtiyozlar bekor qilindi. Chunki, nazarda tutilgan imtiyoz ijtimoiy xususiyatga ega emas, aksincha, hayot sug'urtasi shartnomalarini tuzish orqali jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini optimallashtirish uchun ishlatiladi. Masalan, banklardan birining 5,3 ming nafar xodimidan 3,3 ming nafari yoki jami xodimlarning 62,1 % o'tgan yili 30,2 mlrd.so'm daromadlarini hayotni sug'urtalashga yo'naltirib, soliq majburiyatlari 3,6 mlrd.so'mga optimallashtirishdi. Jismoniy shaxslar tomonidan shartnomalar tuzish va daromadlarni hayotni sug'urtalashga yo'naltirish orqali soliq majburiyatlarini optimallashtirish natijasida 2021-yilda soliq yo'qotishlarining umumiy miqdori 48,1 mlrd.so'mni tashkil etdi.

Oltinchidan, 2023-yilda inflyatsiya 10-12 % darajada bo'lishini, mol-mulk solig'ining umumiy budjet daromadlaridagi ulushini saqlab qolish imkonini ta'minlash maqsadida jismoniy shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliqlarning amaldagi stavkalari inflyatsiya darajasida (o'rtacha 10 foiz) indeksatsiya qilinishi ko'zda tutilgan. Soliq stavkalarini indeksatsiya qilish soliq solinadigan baza mutlaq miqdorda belgilangan ko'chmas mulkning kadastr qiymati bo'lganligi va 2018-yildan beri indeksatsiya qilinmaganligi sababli amalga oshirildi.

Umumiy tartibda olsak, davlat budjeti va boshqa maqsadli fondlarga soliq tushumlari (soliq yuki miqdori) hamma vaqt ham soliq to'lovchi zimmasiga davlatning fiskal siyosati orqali yuklanadigan moliyaviy majburiyatlarni ifodalamaydi, vaholanki, boshqa muhim omillar hisobiga ham soliq tushumlari budjetga jalb qilinadiki, ularni soliq to'lovchilarga yuk deb qaraladi, biroq, soliq ma'murchiligini yaxshilash orqali ham soliq tushumlarining oshishiga ta'sir qiladi. Buni quyidagi 3-rasmda izohlashga harakat qilamiz.

3-rasm. Soliq yuki (soliq tushumlari)ga darajasiga fiskal ta'sir jihatidan omillarning guruhlanishi³

3-rasmda keltirib o'tilayotgan soliq yuki (soliq tushumlari)ga darajasiga fiskal ta'sir jihatidan omillarning guruhlanishi mazmunan ikki guruhga ajratildiki, soliq siyosatidagi o'zgarishlar, iqtisodiy o'sish va soliq ma'murchiligi bilan bog'liq bo'lmagan omillarning ta'sirida bir tomondan davlatning soliq siyosati bilan bog'liq holda o'zgarish xususiyatiga va soliq yukiga ta'siriga ega bo'lsa, ikkinchi guruhga bevosita soliq ma'murchiligini yanada yaxshilash hisobiga soliq tushumlarining miqdoriga ta'sir etuvchi omillarni kiritish mumkin.

Agar, buni aniq rasmiy ma'lumotlar asosida tahlil qiladigan bo'lsak, quyidagi javdal ma'lumotlariga tayanamiz (1-jadval).

1-jadval. 2022-yilda avvalgi (2021-yilga) nisbatan O'zbekistonda davlat pul fondlariga nisbatan soliq yukining ta'sir etuvchi omillarga to'g'ri keluvchi taqsimlanishi tahlili (mlrd.so'm)

№	Soliq tushumi (soliq yuki) miqdoriga ta'sir etuvchi omillar	Summasi (ko'payish + kamayish -)
I	Soliq siyosatidagi o'zgarishlar, iqtisodiy o'sish va soliq ma'murchiligi bilan bog'liq bo'lmagan omillar	8 847,6
	Iqtisodiy o'sish hisobiga	8 903,3
	Soliq qonunchiligi o'zgarishi va ish haqini oshishi	5 280,2
	Soliq stavkalarini (+indeksatsiya) o'zgarishi	-13 154,1
	Imtiyozlar bekor bo'lishi	2 735,0
	Yangi imtiyozlar berilishi	-2 074,5
	Yangi ro'yxatdan o'tgan subyektlar	735,1
	Soliq ma'murchiligi bilan bog'liq bo'lmagan tushumlar (bir martalik to'lovlar)	6 422,5
II	Soliq ma'murchiligi bilan bog'liq omillar	11 570,3
	EXF to'g'ri rasmiylashtirish, qayta ishlash va hisobotlarga tuzatishlar kiritish	3 320,2
	Qo'shimcha soliq obyektlari va er maydonlarni aniqlash	688,7
	Korxonalarining yil boshidagi soliq qarzlarni undirish	2 687,7
	Soliq tekshiruvi natijasi	1 664,8
	Yashirilgan ish o'rinlari va FOTni legallashtirish	1 076,6
	Onlayn NKM, Cashback, joriy etish va to'lov intizomiga rioya etilishi	2 132,3
III	Jami	20 417,8

Ushbu keltirilgan javdal ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2021-yilga nisbatan 2022-yildagi soliq tushumlarining soliq yukiga ta'sir etuvchi omillarga to'g'ri keluvchi taqsimlanish tahlili shuni ko'rsatmoqdaki ushbu ikki guruhga kiruvchi omillar umumiy tarzda 2022-yilda 2021-yilga taqqoslaganda budjetga

20 417,8 mlrd.so'mga teng ravishda soliq tushumlari oshgan, bu tushumlarni amaldagi soliq qonunchiligi bo'yicha soliq to'lovchilar zimmasidagi soliq majburiyatlari doirasida qaraydigan bo'lsak, aslida soliq yuki bu summaga teng bo'lmaydi, sababi omillarning ikkinchi guruhi soliq ma'murchiligining yaxshilanishi hisobiga qo'shimcha tushgan (11 570,3 mlrd.so'm) soliq tushumi tub mohiyati bo'yicha sof soliq yukini ifodalamaydi, chunki, ularning ichidagi avvalgi yillarda soliq to'lovchilar zimmasidagi qonuniy soliq yukining bir qismi sifatida soliq qarzdorligi bo'yicha tushumlar undirilishi aslida 2022-yilgi soliq yukiga qo'shish nazariy va mantiqiy jihatdan to'g'ri bo'lmaydi (bu bo'yicha keyingi bobda mualliflik ilmiy yondashuvlarimizni keltirib o'tamiz).

Bundan tashqari, soliq tushumlari (soliq yukining) kamayishiga soliq turlari bo'yicha soliq stavkalarini (+indeksatsiya) o'zgarishi eng katta ta'sir qilgan, ya'ni, soliq yukining kamayishiga olib kelganligini ko'rish mumkin bo'lib, uning umumiy miqdori -13 154,1 mlrd. so'mni tashkil qilgan, shuningdek, 2022-yilning o'zida soliq to'lovchilarga umumiy soliq imtiyozlarining berilishi hisobiga soliq to'lovchilar zimmasidagi soliq yukining -2 074,5 mlrd.so'mga kamaytirgan, shu bilan birgalikda avvalgi yillarda berilgan soliq imtiyozlarining muddati kelganligi yoki boshqa tartibda to'xtatilganligi hisobiga esa 2 735,0 mlrd.so'mga soliq yuki oshgan, bizning fikrimizcha, bu aslida iqtisodiy jihatdan umumiy soliq yukining oshishini bildirmaydi, chunki, bu imtiyozlar hisobiga tegishli soliq to'lovchilar o'zlarining moliyaviy imkoniyatlarini mustahkamlab olgan bo'ladi yoki imtiyozlarda agar samarali foydalanilgan bo'lsa, mahsulot (xizmat ko'rsatish) hajmining oshirish imkoniyatiga ega bo'lganligi va ushbu imtiyozlarning to'xtatilishi boshqa tomondan ularni boqimandalik kayfiyatidan asrashga ham xizmat qilishi mumkin.

Bizning fikrimizcha, soliq yukini tahlil qilishda davlat budjetiga kelib tushgan soliqli tushumlar bilan aniqlash uslubiy jihatdan to'g'ri bo'lsada, ammo, soliq yukining haqiqiy ichki mohiyati va uning taqsimlanishi nuqtayi nazaridan ham tahlil qilish o'z mohiyatiga egadir. Shu jihatdan olganda davlat budjetiga kelib tushadigan tushumlarni soliq og'irligi jihatdan ikki guruhga bo'lish lozim deb hisoblaymiz.

Birinchisi bu qonunchilik bo'yicha soliq to'lovchilarning zimmasiga yuklatilgan va soliq davri bo'yicha doimo soliq to'lash majburiyati bo'yicha soliq yuki bo'lib, bu soliq og'irligi soliq to'lovchiga doimiy ravishda (agar soliq rejimi o'zgarmasa yoki soliq imtiyozlari berilsa) soliq og'irligi sifatida ularning soliq yukiga aylanib boradi. Ikkinchisi bu qonunchilik bo'yicha ularga soliq majburiyati sifatida yuklanmagan ya'ni, soliq to'lovchilarning iqtisodiy hatti-harakatlari (masalan mahsulotlarni import yoki eksport qilishi) doirasida o'rnatilgan tartibga muvofiq undiriladigan to'lovlar hamda soliq va boshqa qonunchilikka amal qilmasligi oqibatida moliyaviy jarimalar sifatidagi tushumlar bu davlat tomonidan yuklangan soliq yuki, deb qarash kerak emas, balki, soliq to'lovchilarning o'zlari tomonidan qo'shimcha soliq yuki sifatida baholash mumkin bo'lgan soliq yukidir.

Shuningdek, Qonunga asosan "20 ming tadbirkor – 500 ming malakali mutaxassis" dasturiga kiritilgan tadbirkorlarga vaqtinchalik soliq imtiyozlari ham taqdim etilmoqda. Jumladan, Qonun bilan dasturga kirgan tadbirkorlarga yuridik shaxslarning mol-mulkiga solinadigan soliq va yuridik shaxslardan olinadigan er solig'idan imtiyozlar 2025-yil 1-yanvarga qadar pasaytirilgan soliq stavkalarini qo'llanilishi belgilanib, unga ko'ra:

51 tadan 100 tagacha yangi ish o'rni yaratilganda – belgilangan soliq stavkasining 50 foiziga;

101 dan 200 tagacha yangi ish o'rni yaratilganda – belgilangan soliq stavkasining 75 foiziga;

200 dan ortiq yangi ish o'rni yaratilganda – ushbu soliqlarni to'lashdan ozod etilishi nazarda tutilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida qayd etilgan soliq imtiyozlari dasturda ishtrok etayotgan tadbirkorlarga "Ijtimoiy himoyaning yagona reestri"ga kiritilgan fuqarolar ishga qabul qilinganda va kamida bir yil davomida ularga har oyda mehnatga haq to'lash eng kam miqdorining bir baravari miqdoridan kam bo'lmagan ish haqi to'langan holda, ularning bandligi ta'minlangandagina hamda ushbu fuqarolar jami ishchilar sonining kamida 20 foizini tashkil etgan taqdirda berilishi Qonunda qayd etilgan. Bundan tashqari, "Hamkorlik shartnomalari"da nazarda tutilgan majburiyatlar tadbirkorlar tomonidan bajarilmagan taqdirda, soliq imtiyozlarining amal qilishi soliq imtiyozlarini qo'llashning butun davri uchun bekor qilinib, ushbu soliqlarni to'lashga doir majburiyatlar tiklanib, soliqlarni to'lash majburiyati yuzaga kelishi ham Qonunda o'z aksini topmoqda.

Shuningdek, bugungi kunda soliq organlarining ma'lumotlar bazasi 50 dan ortiq vazirlik idoralar bilan integratsiya qilingan bo'lib, Ijtimoiy himoya agentligi bilan ham axborot almashinuvi yo'lga qo'yilgan. "Ijtimoiy himoya yagona reestri"ga kiritilgan fuqarolar to'g'risida hamda tadbirkorlik subyektlarining soliq hisobotlaridagi ma'lumotlarga asosan ushbu fuqarolarga ish haqi hisoblanganligi, miqdori va davomiyligini kuzatib borish imkoniyati mavjud. Bundan tashqari, soliq organlari ma'lumotlar bazasida korxonalarni boshqa hududlarga ko'chirish holatlarini kuzatib borish imkoniyati mavjud bo'lib, ushbu imtiyozdan foydalanish uchun tadbirkorlik subyektlari ro'yxatdan o'tgan hududda faoliyat yuritishlari va "Ijtimoiy himoya yagona reestri"ga kiritilgan ushbu huddagi fuqarolarni ishga qabul qilish lozim.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, soliq yuki tushunchasi umumiy tushuncha sifatida soliq to'lovchilar zimmasidagi soliq majburiyatlarning qiymatini ifodalaydi, ammo uni tushuntirishda uning tarmoqlar, hududlar, korxonalar, aholi darajasiga qarab, quyi darajadagi soliq yukining xususiyatlarini bilishga intilish orqali umumiy soliq yukining mazmunini yanada chuqurroq anglanish va shu tartibda quyi darajadagi soliqqa oid jarayonlardan uning umumiy xulosalar chiqarishga intilish masalasini yanada oydinlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси. – Т.: Фафур Фулом нашриёт уйи, 2020. –640 б.
2. Куликова Татьяна Вениаминовна. Инструменты планирования налоговой нагрузки хозяйствующих субъектов. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Иваново 2004. С. 20.
3. Гофман Анна Павловна. Методика оценки налоговой нагрузки предприятий малого бизнеса в границах "налогового коридора". Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Иваново-2008. С.24.
4. Усовецкий Артем Анатолевич. Методы оптимизации налоговой нагрузки предприятий (на примере налога на добавленную стоимость). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Москва – 2003. С. 11.
5. Лазутина Даря Васильевна. Налоговая нагрузка и методы её расчета. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Тюмен – 2005. 25. С.
6. Рогожин Антон Николаевич. Налоговая нагрузка в системе налоговой политики государства и организаций. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Саратов – 2012. с 12.

7. Султанова Соня Махмудовна. GOSPODARKA I INNOWACJE. Volume: 22 | 2022. Корхона молиявий барқарорликка солиқ юкининг таъсири. ISSN: 2545-0573.
8. С.Чепел. Бюджет соҳасини тартибга солишнинг макроиқтисодий тенденциялари ва иқтисодиёт учун унинг оқибатлари: эконометрик ёндашув. Ўзбекистон иқтисодиёти журнаלי, 2006 й, №3.
9. Насимов Р.А. “Солиқ юкини оптималлаштириш йўллари” (phd) илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. автореферати. – Тошкент, 2024.

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

